

УДК 372.2:376-054.72+811.161.2
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/23.166354>

Наталія МОСКОВЧУК,
аспірант кафедри теорії та методики дошкільної освіти
факультету дошкільної педагогіки та психології
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
(Одеса, Україна) moskovchuknata85@gmail.com

РОЗВИВАЛЬНЕ КОМУНІКАТИВНО-УКРАЇНОМОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПРОВІДНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ІНОЗЕМНИХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті здійснено аналіз розвивального середовища за змістоутворювальними ознаками, а саме: «мовленнєве», «комунікативне», «україномовне», «іношомовне». Розглянуто різні підходи до визначення цих понять. Визначено принципи організації розвивального комунікативно-україномовного середовища для студентів-іноземців технічного профілю, які дають змогу передбачити розвивальний потенціал визначеного середовища. Наведено найважливіші характеристики розвивального комунікативно-україномовного середовища, які забезпечують його ефективність.

Ключові слова: «мовленнєве середовище», «комунікативне середовище», «україномовне середовище», «іношомовне середовище».

Natalia MOSKOVCHUK,
Postgraduate Student of the Theory and Technique
of Pre-school Education Department
Pre-school Pedagogy and Psychology Faculty
South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky
(Odesa, Ukraine) moskovchuknata85@gmail.com

THE DEVELOPING COMMUNICATIVE AND UKRAINIAN ENVIRONMENT AS A LEADING FACTOR OF UKRAINIAN PROFESSIONAL AND COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION FOR FUTURE FOREIGN SPECIALISTS OF TECHNICAL SPECIALTIES

In the research the attention was focused on professional orientation of professional and speech training of future foreign specialists from technical specialties. Pedagogical conditions of Ukrainian professional and communicative competence formation of future foreign specialists from technical specialties are considered as circumstances which can affect efficiency of Ukrainian training of future foreign specialists and their personal qualities formation. Realization of such a pedagogical condition as ensuring the developing communicative and Ukrainian environment for foreign students of a technical profile is particularly extremely urgent.

In the article the developing environment has been analyzed according to the certain signs such as "speech", "communicative", "Ukrainian", "foreign". Different approaches to the definition of these concepts have been considered.

There are principles of the organization of the developing communicative and Ukrainian environment for foreign students of a technical profile which allow to provide the developing potential of a certain environment such as: a principle of communicativeness (it promotes successful achievement of a main goal for studying Ukrainian at the higher school – development of professional broadcasting of students in order to form the professional oriented language identity of a specialist according to modern requirements of the society and market conditions of work); a principle of situationality (it is directed to realize speech activities of students in professionally important situations); a principle of design activity (it promotes active independent activity of future specialists in realization of the imitated speech samples); a principle of advantage for communicative activities over activities of preparatory character (it points at the quality of knowledge and abilities which is required according to the educational program is implemented only in communications); a principle of unity of the complex and differentiated development of Ukrainian abilities (it shows close interrelation of lexicon, grammar; phonetics, spelling of Ukrainian and listening, a dialect, reading, writing in the specialty); a principle of a dominant role of exercises (it is implemented in educational process by students' performance of various exercises which induce students to implementation of the professional oriented speech activities with corresponding speech and intellectual operations); a principle of coincidence with texts (it provides cross-disciplinary relations between objects in the specialty of a student

and a Ukrainian course which provides students' study with a support on professional materials and texts); a principle of visibility (it demands creating the corresponding conditions for sensory perception of the nearby environment and a professional environment which is not provided with real actions or professional conditions); a principle of scientific character (it appears from the link between the content of science and a subject); a principle of systemacity and sequence (it provides teaching a system of knowledge, skills in logical interrelation with a creative approach to study, the choice of the most rational system and the sequence of study according to a modular system taking into account a certain technical profession of future foreign specialists); a principle of stability of language knowledge, speech abilities and skills acquired in the course (it provides their reconstruction and application in future professional activity of the specialist); a principle of modularity (it demands distribution and structurization of a training material from the discipline "Ukrainian as a foreign language"); a principle of individualization (it is based on the individual approach in study, considers the level of language training, individual and psychological abilities and qualities, individual solution of tasks, consultations and activization of intellection of each student); a principle of differentiation (it promotes creating conditions for all-round development of the language identity of students taking into account their inclinations, opportunities and interests); a principle of orientation to the future profession of students (it consists of mastering knowledge, skills which are professionally oriented on the future profession and a possibility of transformation with a gradual change according to requirements of the society to specialists of the corresponding professions); a principle of optimality (it allows to create conditions for realization didactic as well as specific principles from which the most favorable one is defined, the most appropriate in a concrete educational situation for achievement of the most effective educational result); a principle of the advancing study (it provides mastering scientific and cultural inheritance not only of all previous generations as well as formation of consciousness and outlook according to the latest requirements to specialists and requirements of the society and modern labor market); a principle "one person – one language" (A. Bogush) (it promotes the orientation in the environment of bilinguality and avoidance of dialects and "surzhyk"); taking into account of the native language of foreigners (it provides comparison and differentiation of language units which prevents emergence of an interlingual interference and deviation).

Therefore, on the basis of scientific research it was made a conclusion that the efficiency of the developing communicative and Ukrainian environment is provided by its such characteristics: systemacity, stage-by-stage, systematicity, complexity, effectiveness, activity, focus, communicativeness, situationality, creativity, concreteness, multifunctionality, informational content, availability, associativity, adaptability, reflectivity, interactivity, flexibility, comfort, integrity, validity, orientation to the student's independence, dosed professional orientation, emotionality, validity, technologization.

Key words: "speech environment", "communicative environment", "Ukrainian environment", "foreign environment".

Постановка проблеми. Сучасні тенденції в галузі вищої освіти вимагають посиленої уваги науковців до проблеми фахової підготовки іноземних студентів. У ракурсі цього питання набуває актуальності україномовна підготовка майбутніх іноземних фахівців. У дослідженні увагу зосереджено на фаховій спрямованості професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх іноземних фахівців технічних спеціальностей. Обставинами, що впливають на ефективність україномовної підготовки майбутніх іноземних фахівців та формування їхніх особистісних якостей, вважаємо педагогічні умови формування україномовної професійно-комунікативної компетенції майбутніх іноземних фахівців технічних спеціальностей. Надважливою є, зокрема, реалізація такої педагогічної умови, як забезпечення наявності розвивального комунікативно-україномовного середовища для студентів-іноземців технічного профілю.

Мета статті. Для забезпечення функціонування розвивального комунікативно-україномовного середовища для студентів-іноземців технічного профілю необхідно враховувати як мовленнєвий аспект впливу розвивального середовища, так і вплив усіх соціальних взаємозв'язків, що передбачає аналіз розвивального середовища за змістовтворювальними ознаками, а саме: «мовленнєве», «комунікативне», «україномовне», «іншомовне».

Виклад основного матеріалу. Під мовленнєвим середовищем А. Богуш розуміє сукупність сімейних, побутових, соціально-педагогічних неорганізованих і цілеспрямованих умов спілкування дитини в системах «дорослий (батьки, родичі, вихователь, учитель) – дитина», «дитина – дорослий», «дитина – дитина». Мовленнєве середовище, на думку автора, може бути одномовним, одномовно-діалектним, двомовним і багатомовним. А. Богуш вважає, що середовище може бути стихійно-нестимульоване (пасивний супровід, пасивна мовленнєва взаємодія), стимульоване (організований процес навчання кількох мов і розвитку мовлення на різних вікових етапах в освітніх закладах різного типу, що супроводжується, педагогічно стимульованим мовленнєвим супроводом) і актуально розвивальне (максимально активна ініціативна взаємодія дитини з іншими учасниками спілкування; занурення особисті в активну мовленнєву діяльність в обмеженому соціокультурному середовищі) мовленнєве середовище (А. М. Богуш, 1, 2, 3).

О. Трифонова визначає розвивальне мовленнєве середовище як таке, в якому створюються потенційні можливості для позитивного впливу різноманітних чинників у їхній взаємодії на мовленнєвий розвиток і формування мовленнєвої особистості (О. С. Трифонова, 2013: 249).

Л. Федоренко вважає, що цілеспрямовано організоване розвивальне мовленнєве середовище – це доведення його розвивального потенціалу до оптимального (без порушення інстинктивної мовленнєвої творчості учня), допомога розвитку інстинкту наслідування, задоволення інстинкту допитливості» (Л. П. Федоренко, 1984: 163). Вчений зауважує, що мовленнєве розвивальне середовище забезпечується літературно-мовною зразковістю текстового матеріалу, що виражається у використанні неадаптованих літературних текстів, які розвивають чуття мови, тоді як в адаптованих текстах граматики спрощена, що перешкоджає її засвоєнню (Л. П. Федоренко, 1964).

Механізмом побудови розвивального мовленнєвого середовища, за К. Крутії, є трансформація особистістю цінностей світу, мовленнєвої культури, соціуму в особистісний внутрішній світ цінностей та інтеграція, синтезування спеціально організованої мовленнєвої діяльності як комунікативної взаємодії. Практична реалізація ідеї створення розвивального мовленнєвого середовища, на думку автора, передбачає побудову такого середовища у двох напрямках: предметно-мовленнєвому й мовленнєво-просторовому. Предметно-мовленнєвий напрям як джерело мовленнєвого досвіду особистості характеризується розвивальним характером; діяльнісно-віковим підходом; мовленнєвою інформативністю; збагаченістю, наявністю природних і соціальних засобів, які забезпечують різноманітність мовленнєвої діяльності та творчості; варіативністю; сполучуваністю традиційних і нових компонентів; забезпеченням складників мовленнєвого середовища, співвідносністю макро-, мезо- та мікропростором діяльності особистості; забезпеченням комфортності, функціональної надійності та безпеки; забезпеченням естетичних і гігієнічних показників; вимагає врахування ергономічних вимог до життєдіяльності: антропометричних, фізіологічних і психологічних особливостей (К. Л. Крутії, 2009: 113). К. Крутії зауважує, що розвивальний ефект середовища залежить не стільки від умов, скільки від характеру мовленнєвого спілкування, від тих ситуацій, способів, завдань, які будуть сприяти й стимулювати мовленнєвий розвиток, активність і самостійність особистості (К. Л. Крутії, 2009: 115).

А. Гончаренко наголошує на індивідуальному сприйнятті особистістю умов розвивального мовленнєвого середовища. Дослідник вважає, що середовище буде розвивальним і комфортним за умов дозованості мовленнєво-комунікативної діяльності: людина має встановлювати мовленнєву взаємодію з бажаними для неї партнерами;

визначати час, тривалість контактів; перемижувати розширення партнерів у спілкуванні з усамітненням. Крім того, розвивальне мовленнєве середовище має стимулювати спілкування, обговорення, мовленнєво-творчу діяльність, роздуми вголос без страху помилитись і забезпечувати переживання людиною емоційних для неї подій, фактів, оскільки емоції є базовими підставами психічного розвитку особистості (А. М. Гончаренко, 2009).

Розширення меж розвивального мовленнєвого середовища і аналіз наступної його ознаки, а саме «комунікативне» необхідні, оскільки, погоджуючись із І. Зимньою, переконані, що «... потреба спілкування, комунікативна потреба, є однією з вищих духовних потреб людини. Ця потреба, втілюючись в мотиві і комунікативному намірі, визначає мету мовленнєвої діяльності, що виражається в самому предметі, т. б. в тому, на що вона спрямована, в самому змісті думки. Тож прослідковується внутрішній нерозривний зв'язок між структурною організацією діяльності та її предметним змістом» (І. А. Зимняя, 1985: 49). Також тут є цінним чітке визначення І. Зимньою місця і ролі «мовленнєвої діяльності» в комунікативній діяльності людини, в її спілкуванні з іншими людьми. Дослідник наголошує: «Загальна структура діяльності людини (як процесу активної безпосередньої або опосередкованої цілеспрямованої і усвідомлюваної взаємодії суб'єкта із середовищем) поряд із суспільно-виробничою (трудовою) і пізнавальною включає також її суспільно-комунікативну діяльність. Остання є складним процесом взаємодії людей, що здійснюється за допомогою мови як системи одиниць і правил оперування ними і що виявляються в мовленнєвій діяльності тих, хто спілкується (говоріння, слухання, а також читання і письмо). Вербальне спілкування – це форма реалізації такої взаємодії, а мовленнєва діяльність може розглядатись як реалізація суспільно-комунікативної діяльності людей у процесі їхнього вербального спілкування. Отож мовленнєва діяльність людей, реалізуючи їхнє спілкування один з одним, водночас реалізує їхню суспільно-комунікативну діяльність (І. А. Зимняя, 1985: 23–24).

На думку В. Рубцова, найбільше значення для спільної діяльності поряд із рефлексією має комунікація, яка забезпечує розподіл, обмін і взаєморозуміння у спільній діяльності та завдяки їй відбувається планування адекватних навчальному завданню умов протікання діяльності і вибір відповідних способів діяльності (В. В. Рубцов, 2002: 46).

Термін комунікація походить від латинського слова «communicare», що означає «робити що-небудь спільно, разом». Якщо «спілкування» розглядати в тих самих ознаках, що й поняття «комунікація», тоді ці поняття можна вважати тотожними. Наприклад, А. Богуш вважає еквівалентними поняття «комунікативна діяльність» і «спілкування», що є видом спільної діяльності людей, складної взаємодії, у процесі якої відбувається обмін думками, почуттями, переживаннями, способами поведінки, звичками; взаємне передавання один одному повідомлень, установа контактів між людьми і групами, що передбачає комунікацію (взаємодію), соціальну перцепцію (А. М. Богуш, 2008: 40). Цінним є твердження автора про те, що сформованість комунікативної компетенції особистості є результатом комунікативної діяльності (А. М. Богуш, 2016: 43), яку А. Богуш тлумачить як міжособистісний (соціальний) процес і вид соціальної діяльності, як механізм формування індивіда як соціальної особистості, пов'язаної з конкретним етносом, його культурою, історією, психологією, тобто специфікою світосприйняття, світобачення (А. М. Богуш, 2016: 29). Учений переконана, що комунікація супроводжує всі види діяльності людини і вона не може жити, працювати, задовольняти свої духовні потреби, не спілкуючись з іншими людьми. Тому комунікативна діяльність є одним із важливих чинників соціального розвитку особистості. Насамперед це стосується становлення мовлення, яке відбувається унаслідок реалізації комунікативної потреби (А. М. Богуш, 2008: 41).

На думку М. Оліяр, необхідною умовою ефективно організації комунікативної діяльності студентів є створення синергетичного розвивального комунікативного середовища. Найважливішою категорією комунікації автор вважає дискурс, що є генеральною стратегією, в межах якої здійснюється інтеракція, реалізуються інтенції учасників спілкування, актуалізуються їхні настанови, цілі, знання, необхідні для розуміння та побудови комунікативних дій. Відповідно, головним принципом організації розвивального комунікативного середовища в дослідженні М. Оліяр обрано саме навчально-педагогічний дискурс, що трактується автором як процес і результат комунікації; комунікативна категорія, що об'єднує мовні, мисленеві та інтерактивні чинники; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психологічних тощо) чинників, залежних від тематики спілкування; тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік; соціально спрямоване мовлення, яке включає мовця та слухача,

на якого мовець здійснює вплив за певних умов спілкування; як соціально спрямоване мовлення. У дослідженні М. Оліяр також визначено компоненти дискурсу: мотиваційний, акустичний, вербальний, невербальний тощо. Щодо педагогічного дискурсу, науковець влучно зауважує, що він має свою особливу лексику, граматику, семантику, а результатом його є формування певних мовленнєвих жанрів. У межах нашого дослідження особливу увагу в аналізі явища дискурсу як необхідного елемента розвивального комунікативного середовища привертає переконання сучасних науковців, що основною формою вияву дискурсу (усного, писемного, внутрішнього, паралінгвістичного) є текст, реалізований у живому мовленні за певних обставин, тобто текст у дії (М. П. Оліяр, 2015: 40–41). На думку І. Дроздової, саме дискурс є «середовищем» для професійного спілкування, тим простором, у якому циркулюють різні фахові дискурси, створюються нові на перехрестях інших дискурсів, що є одночасно частиною цього професійного простору. При цьому дискурс як комунікативний процес не має чітко окреслених меж, він взаємодіє з іншими професійними дискурсами, переходить у взаємонакладання одного дискурсу на інший. Отже, відокремити один дискурс від іншого можна лише теоретично, абстрагуючись від тих чи тих параметрів, оскільки дискурс, на відміну від тексту, – поняття відносне, яке є більш суб'єктивним, оскільки пов'язане безпосередньо з процесом спілкування за фахом, індивідуальним, неперервним, якщо говорити про неперервність циркуляції виробничої інформації в середовищі професійної діяльності людини (І. П. Дроздова, 2010: 53–54).

І. Дроздова влучно зауважує: «У сучасному світі суттєво розширюється комунікативне середовище, у якому проживає людина, зростає роль і значення професійного спілкування. Безумовно, інформаційні, контактні впливи суперечливі, і для того, аби людина залишалась сама собою, а тим більше, щоб була ефективною у будь-якому виді діяльності або громадському співіснуванні, вона має аналізувати всі ці впливи й діяти свідомо, відповідно реагуючи на інформацію та контакти. Це означає, що ми маємо формувати людину як високопрофесійну особистість і комуніканта» (І. П. Дроздова, 2010: 18). Дослідник переконує, що умови безпосереднього спілкування між індивідами, умови відбору й передавання від покоління до покоління соціально організованих схем предметної діяльності та інших культурних традицій, т. б. загальні умови реалізації комунікативних процесів у суспільстві детермінуються мовленнєвим середовищем (І. П. Дроздова, 2010: 40).

Отже, наявність розвивального комунікативного середовища, в яке занурюються і демонструють власну активність майбутні іноземні фахівці під час навчання в закладах вищої освіти України, стимулює формування навичок спілкування українською мовою. Вирішальним у цьому процесі є, звісно, вплив української мови. Мова середовища – це та його ознака, що абсолютно визначає його розвивальний ефект. У нашому випадку розвивальне середовище є україномовним. І. Дроздова переконує, що найважливіша функція вищої школи сьогодні полягає в розвитку особистісного світу молодшої людини шляхом її зростання від індивідуального до духовно-практичного досвіду людства, у вихованні людини, здатної до самовизначення й продуктивної творчої діяльності щодо створення україномовного середовища. За словами дослідника, україномовне середовище нефілологічного закладу вищої освіти має сприяти розвитку в майбутнього фахівця здатності бачити в техніці, науці, інженерній діяльності соціокультурний зміст, опануванню сполучних зв'язків комп'ютерної техніки й гуманітарних знань, розумінню мови культури, що не може бути здійснене без співвідношення наукової, технічної, художньої творчості, стилю мислення, без усвідомлення творчого характеру динаміки світової і української культури (І. П. Дроздова, 2010: 37).

Основою україномовного розвивального середовища, на думку В. Луценко (В. І. Луценко, 2009: 110–113), є україномовний текст як лінгводидактичний засіб. Науковець переконує, що «... доволі лише оточення – це світ текстів, які ми чуємо, читаємо, вимовляємо» і саме україномовні тексти створюють ту атмосферу, в якій живе, розвивається особистість, прилучається до надбань української культури; створюють умови для реалізації функціонального підходу до вивчення мовних одиниць, формування мовної особистості учня, його уявлення про систему мови, здійснення реалізації внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків. В. Луценко вважає, що від мовленнєвого середовища, в якому відбувається спілкування українською мовою, залежить прагнення учнів до самонавчання мови та його якості, і те, що особистість не усвідомлено «вбирає в себе», служить основою мовної інтуїції, інтуїтивного оволодіння мовною системою, розвиненого чуття мови, що виявляється, за словами Л. Щерби, «... в умінні створювати нові контексти, тонко розуміючи їхнє значення, в умінні відрізнити можливі контексти від неможливих» (Л. В. Щерба, 1974: 121–122).

Для посилення впливу україномовного розвивального середовища на іноземних студентів

закладів вищої освіти необхідно використовувати весь потенціал сучасної дидактики. Крім традиційних методів організації україномовного розвивального середовища, викладач має звернутися до сучасних інфокомунікаційних технологій, які сприяють не тільки більш результативній роботі в аудиторії, але й якнайкраще скеровують позааудиторну роботу студента. Особливо це стосується саме роботи з іноземними студентами, коли відбувається посилене звернення до великої кількості інформаційних джерел. Не викликає сумніву, що Інтернет дає можливість найбільш доцільно використати час студента для максимального занурення його в україномовне розвивальне середовище. Інфокомунікаційні технології є сучасними і зручними для навчання як для майбутніх фахівців, так і для викладачів. Аналіз матеріалів міжнародних і вітчизняних конференцій та публікацій із проблем навчання української мови як іноземної демонструє актуальність комп'ютерно-орієнтованого навчання та створення комп'ютеризованого навчально-методичного забезпечення україномовної підготовки майбутніх іноземних фахівців. Зокрема, Т. Кудіною (Т. М. Кудіна, 2014) для забезпечення розвивального україномовного середовища для майбутніх іноземних фахівців, занурення їх в україномовний соціокультурний контекст розроблено контент інтернет-адаптованого навчального мультимедійного електронного курсу української мови як іноземної. Курс призначений для самовдосконалення знань з української мови у вільний від занять час, він не повторює електронну копію паперового підручника, тому сприймається з великою цікавістю. В основу мультимедійного курсу покладено україномовний художній фільм, оскільки синхронна дія на слух і зір людини підвищує обсяг і рівень засвоєння інформації. Переконливими є результати впровадження дослідником мультимедійного курсу в освітній процес, а саме: зростання позааудиторного спілкування між учасниками освітнього процесу з питань навчального характеру та збільшення часу перебування в україномовному розвивальному середовищі.

Як бачимо, україномовне розвивальне середовище технічного закладу вищої освіти є не тільки середовищем, яке сприяє ефективному навчанню спілкування професійно-зорієнтованою українською мовою, але й середовищем, яке забезпечує набуття майбутніми фахівцями комплексу знань про культуру України, на основі яких формується здатність до мовленнєвої діяльності, узгодженої з культурними, моральними, духовними та історичними цінностями носіїв української мови.

Якщо більшість вітчизняних методичних досліджень проблеми навчання української мови за професійним спрямування ґрунтуються на визначенні розвивального українськомовного середовища як середовища рідної мови для майбутнього фахівця, то в запропонованому дослідженні необхідно враховувати те, що іноземці вивчають українську мову як іноземну. Цей факт також має значний вплив на організацію розвивального середовища, яке для відповідного контингенту студентів є іншомовним.

О. Бикова під іншомовним середовищем розуміє середовище, в якому відсутні природні лінгвокультурні практики/дискурси історично конкретного соціуму (О. П. Быкова, 2011: 6). Автор розглядає відмінні риси, на підставі яких можна класифікувати іншомовне розвивальне середовище. До переліку таких особливостей можна зарахувати такі: 1) різна мотивація студентів, які вивчають іноземну мову в середовищі її носіїв і поза ним; 2) різна кількість і якість навчальних параметрів у середовищі мови, що вивчається, та поза ним; 3) диференціація методичних стратегій, що реалізуються в середовищі мови, що вивчається, та поза ним: «від дійсності – до тексту» (середовище мови, що вивчається), «від тексту – до дійсності» (поза середовищем мови, що вивчається); 4) надмірна унормованість і стандартизація знань, одержуваних учнями поза середовищем мови; 5) неоднакове співвідношення аспектів мови і видів мовленнєвої діяльності під час навчання мови як іноземної в середовищі її носіїв і за його межами; 6) різний ступінь використання іноземними студентами мови країни, у закладі вищої освіти якої вони навчаються, і зарубіжних вишах; 7) наявність у середовищі тільки мононаціональних груп, які потребують обов'язкового обліку навчального культурно-мовного досвіду студентів; 8) особливості освітнього простору конкретної країни: кількість студентів у групах, сформованих для вивчення мови як іноземної, різні організаційні форми викладання мови як іноземної в освітньому закладі, різні форми контролю тощо (О. П. Быкова, 2011: 14–15).

К. Деполян важливим завданням навчання в іншомовному середовищі вважає організацію ефективного і психологічно комфортного навчання, що можливо на базі національно зорієнтованого підходу, який передбачає: комунікативну і соціокультурну спрямованість навчання; врахування а) національно-мовної специфіки сприйняття і засвоєння іноземними учнями досліджуваної мови та культури, б) особливостей навчально-пізнавальної діяльності учнів і специ-

фічних рис їхньої мовної особистості; врахування умов навчання (К. А. Деполян, 2015: 9).

В. Сафонова розглядає іншомовне розвивальне середовище в лінгвометодичному аспекті. Науковець фокусує увагу на соціокультурних формулах поведінки людини в іншомовному (іншокультурному) середовищі, розвитку вмінь безпосереднього міжкультурного спілкування з представниками конкретних етнічних культур і соціальних субкультур у конкретному іншомовному (іншокультурному) середовищі і дає рекомендації для іноземців з адаптації до цього середовища, що оберігають від культурного поведінкового шоку (В. В. Сафонова, 1992: 171).

Доповнюючи правила організації штучного мовленнєвого середовища, запропоновані І. Дроздовою (І. П. Дроздова, 2010: 164–165), визначаємо такі принципи організації розвивального комунікативно-україномовного середовища для студентів-іноземців технічного профілю, які дають змогу передбачити розвивальний потенціал визначеного середовища: принцип комунікативності (сприяє успішному досягненню головної мети навчання української мови у вищій школі – розвитку професійного мовлення студентів із метою формування професійно-зорієнтованої мовної особистості фахівця відповідно до сучасних вимог суспільства і кон'юнктури ринку праці); принцип ситуативності (спрямований на те, щоб мовленнєві дії студентів реалізувати в професійно важливі ситуації); принцип проектної діяльності (сприяє активній самостійній діяльності майбутніх фахівців із реалізацією імітованих мовленнєвих зразків); принцип переваги комунікативних дій над діями підготовчого характеру (указує на те, що якість знань і вмінь, яка вимагається за освітньою програмою, реалізується лише в комунікативній діяльності); принцип єдності комплексного й диференційованого розвитку українськомовних умінь (відбиває тісний взаємозв'язок лексики, граматики, фонетики, орфографії української мови та аудіювання, говоріння, читання, письма нею за фахом); принцип домінуючої ролі вправ (реалізується в освітньому процесі шляхом виконання студентами різноманітних вправ, що спонукають студентів до здійснення професійно-зорієнтованих мовленнєвих дій, в основі яких є відповідні мовленнєво-розумові операції); принцип текстовідповідності (передбачає міждисциплінарний зв'язок між предметами за фахом студента і курсом української мови, який передбачає навчання студентів з опорою на фахові матеріали й тексти); принцип наочності (вимагає створення відповідних умов для чуттєвого сприй-

мання довколишнього середовища і фахового оточення, що не забезпечується реальними діями або професійними умовами); принцип науковості (впливає із закономірного зв'язку між змістом науки й навчального предмета; принцип системності й послідовності (передбачає ґрунтовність викладання системи знань, умінь і навичок у логічному взаємозв'язку, що потребує творчого підходу до навчання, вибору найраціональнішої системи й послідовності навчання за модульною системою з урахуванням певної технічної спеціальності майбутніх іноземних фахівців); принцип міцності мовних знань, мовленнєвих умінь і навичок, набутих у процесі навчання (передбачає їх відтворення й застосування у майбутній професійній діяльності фахівця); принцип модульності (вимагає розподілу і структурування навчального матеріалу з дисципліни «Українська мова як іноземна»); принцип індивідуалізації (ґрунтується на індивідуальному підході в навчанні, ураховує рівень мовної підготовки, індивідуально-психологічні здібності та якості, індивідуальне виконання завдань, проведення консультацій та активізацію розумової діяльності кожного студента); принцип диференціації (сприяє створенню умов для всебічного розвитку мовної особистості студента з урахуванням її задатків, можливостей та інтересів); принцип орієнтації на майбутню професію студентів (полягає в оволодінні знаннями, вміннями та навичками, професійно-зорієнтованими на майбутню професію, та можливістю трансформації з поступовою зміною згідно з вимогами суспільства до спеціалістів відповідних професій); принцип оптимальності (дає змогу створити умови для реалізації як загальнодидактичних, так

і специфічних принципів, із яких визначається найсприятливіший, найдоречніший у конкретній освітній ситуації для досягнення максимально ефективного навчального результату); принцип випереджального навчання (передбачає опанування науковою і культурною спадщиною не лише всіх попередніх поколінь, але й у формуванні свідомості й світогляду згідно з новітніми потребами до фахівців і вимогами суспільства й сучасного ринку праці); принцип «одна людина – одна мова» (за А. Богуш) (сприяє орієнтації в середовищі двомовності та уникнення впливу діалектів і суржику); урахування рідної мови іноземців (передбачає зіставлення та диференціацію мовних одиниць, що запобігає виникненню міжмовної інтерференції та девіації).

Висновки. Отже, на основі наукових досліджень (І. Абакумова, О. Бикова, А. Богуш, Л. Виготський, А. Гончаренко, В. Єфименко, І. Зимня, К. Крутій, Дж. Равен, В. Рубцов, В. Сафонова, П. Сердюков, О. Суригін, О. Трифонова, М. Черноушек, В. Ясвін та інші вчені) дійшли висновку, що ефективність розвивального комунікативно-україномовного середовища забезпечують такі його характеристики: системність, поетапність, систематичність, комплексність, результативність, активність, цілеспрямованість, комунікативність, ситуативність, креативність, предметність, поліфункціональність, інформативність, доступність, асоціативність, адаптивність, рефлексивність, інтерактивність, гнучкість, комфортність, інтегративність, обґрунтованість, орієнтація на самостійність студента, дозованість, професійна спрямованість, емоційність, достеменність, технологізація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М. Комунікативно-мовленнєвий супровід професійно спрямованого мовлення майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету*. 2014. № 65. С. 220–224.
2. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник / За ред. А. М. Богуш. К.: «Вища школа», 2007. 542 с.
3. Богуш А. М. Навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот: програма та навчально-методичний посібник. Тернопіль: «Мандрівець», 2016. 136 с.
4. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підручник. К.: «Слово», 2008. 408 с.
5. Быкова О. П. Обучение русскому языку как иностранному в иноязычной среде (на примере южнокорейских университетов): автореф. дисс. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.02 – «Теория и методика обучения и воспитания (русский язык как иностранный)». М., 2011. 43 с.
6. Гончаренко А. М. Развитие мовленнєвої компетентності старших дошкільників: навч. метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у світі». К.: «Світлич», 2009. 160 с.
7. Депонян К. А. Национально ориентированный подход к обучению русскому языку как иностранному в Республике Корея (на материале русской антропонимической системы): дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Москва, 2015. 171 с.
8. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ: монографія. Х.: ХНАМГ, 2010. 320 с.
9. Зимня И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. М., 1985. 160 с.
10. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2 ч. Ч. 1: «Концепції, проектування, технології створення». Запоріжжя: ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2009. 320 с.

11. Кудіна Т. М. Формування вторинної мовної особистості слухачів підготовчих відділень для іноземців у процесі навчання української мови. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 8: «Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)»*. Вип. 5: зб. наук. пр. / За ред. акад. Л. І. Мацько. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 317–326.
12. Луценко В. І. Текст як основа створення на уроках рідної мови розвивального мовленнєвого середовища. *«Педагогічні науки»*: зб. наук. пр. 2009. № 52. С. 110–113. URL: <http://ps.stateuniversity.ks.ua>
13. Оліяр М. П. Методика формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. III (27). Issue: 51. 2015. P. 40–43. URL: <http://www.seanewdim.com>.
14. Рубцов В. В. Ивошина Т. Г. Проектирование развивающей образовательной среды школы. М., Изд-во МГППУ, 2002. 272 с.
15. Сафонова В. В. Социокультурный подход к обучению иностранному языку как специальности: дисс. ... д-ра филол. наук: спец. 13.00.02. М., 1992. 528 с.
16. Трифонова О. С. Теоретико-методичні засади формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку: дис. ... докт. пед. наук: спец. 13.00.02. Одеса, 2013. 419 с.
17. Федоренко Л. П. Закономерности усвоения родной речи. М.: «Просвещение», 1984. 160 с.
18. Федоренко Л. П. Принципы обучения русскому языку. М.: Просвещение, 1964. 255 с.
19. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Л., 1974. 428 с.

REFERENCES

1. Boghush A. M. Komunikatyvno-movlennjevyj suprovid profesijno sprjamovannogho movlennja majbutnikh fakhivciv doshkilnojji osvity [Communication and speech support of professionally directed broadcasting of future specialists in pre-school education]. *Zbirnyk naukovykh pracj Khersonskogho derzhavnogho universytetu*. 2014. № 65. pp. 220–224 [in Ukrainian].
2. Doshkiljna linghvidaktyka: teorija i metodyka navchannja ditej ridnoji movy v doshkiljnykh navchaljnykh zakladakh: pidruchnyk [Preschool linguodidactics: theory and methodology of teaching children of the native language in pre-school educational institutions: textbook. / Za red. A. M. Boghush. K.: Vyshha shkola, 2007. 542 p. [in Ukrainian].
3. Boghush A. M. Navchannja ditej ukrajinskoji movy v doshkiljnykh navchaljnykh zakladakh nacionaljnykh spiljnot: prohramma ta navchaljno-metodychnyj posibnyk [Teaching Ukrainian-language children in pre-school educational institutions of national communities: program and teaching aids]. Ternopilj: Mandrivecj, 2016. 136 p. [in Ukrainian].
4. Boghush A. M., Ghavrysh N. V. Metodyka oznajomlennja ditej z dovkilljam u doshkiljnomu navchaljnomu zakladi: pidruchnyk [A method for familiarizing children with the environment in a preschool educational institution: a textbook]. K.: Slovo, 2008. 408 p. [in Ukrainian].
5. Byikova O. P. Obuchenie russkomu yazyku kak inostrannomu v inozyichnoj srede (na primere yuzhnokorejskih universitetov) [Teaching Russian as a foreign language in a foreign language environment (by the example of South Korean universities)]: avtoref. diss. ... d-ra ped. nauk: spets. 13.00.02 – “Teoriya i metodyka obuchenija i vospitaniya (russkij yazyk kak inostrannyj)”. M., 2011. 43 p. [in Russian].
6. Ghoncharenko A. M. Rozvytok movlennjevoji kompetentnosti starshykh doshkiljnykiv [Development of Speech Competence of Senior Preschoolers]: navch. metod. posibn. do Bazovoji proghr. rozv. dytyny doshk. viku “Ja u sviti”. K.: Svitych, 2009. 160 p. [in Ukrainian].
7. Deponyan K. A. Natsionalno orientirovannyj podhod k obucheniju russkomu yazyku kak inostrannomu v Respublike Koreya (na materiale russkoj antroponimicheskoy sistemy) [Nationally oriented approach to teaching Russian as a foreign language in the Republic of Korea (on the material of the Russian anthroponymic system)]: diss. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.02. Moskva, 2015. 171 p. [in Russian].
8. Drozdova I. P. Naukovi osnovy formuvannja ukrajinskogho profesijnogho movlennja studentiv nefilologichnykh fakuljtetiv VNZ [Scientific fundamentals of formation of Ukrainian professional broadcasting of students of non-philological faculties of higher educational institutions]: monohrafija. Kh.: KhNAMGh, 2010. 320 p. [in Ukrainian].
9. Zimnyaya I. A. Psihologicheskie aspekty obuchenija govoreniju na inostrannom yazyke [Psychological aspects of learning to speak in a foreign language]. M., 1985. 160 p. [in Russian].
10. Krutij K. L. Osvitnij prostir doshkiljnogho navchaljnogho zakladu [Educational space of preschool educational institution]: monohrafija: u 2 ch. Ch. 1: “Konceptiji, proektuvannja, tekhnologiji stvorennja”. Zaporizhzhja: TOV “LIPS” LTD, 2009. 320 p. [in Ukrainian].
11. Kudina T. M. Formuvannja vtorynnoji movnoji osobystosti slukhachiv pidghotovchykh viddiljenj dlja inozemciv u procesi navchannja ukrajinskoji movy [Formation of the secondary linguistic identity of students of preparatory departments for foreigners in the process of teaching Ukrainian language]. *Naukovyj chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Serija 8: “Filologichni nauky (movoznavstvo i literaturoznavstvo)”*. Vyp. 5: zb. nauk. pr. / Za red. akad. L. I. Macjko. K.: Vyd-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2014. pp. 317–326. [in Ukrainian].
12. Lucenko V. I. Tekst jak osnova stvorennja na urokakh ridnoji movy rozvyvaljnogho movlennjevogho sere dovyssha. “Pedagogichni nauky”: zb. nauk. pr. № 52. pp. 110–113. URL: <http://ps.stateuniversity.ks.ua> [in Ukrainian].
13. Olijar M. P. Metodyka formuvannja komunikatyvno-strategichnoji kompetentnosti majbutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Methodology of formation of communicative and strategic competence of future teachers of elementary school]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. III (27). Issue: 51. 2015. pp. 40–43. URL: <http://www.seanewdim.com> [in Ukrainian].

-
14. Rubtsov V. V., Ivoshina T. G. Proektirovanie razvivayushey obrazovatelnoy sredy shkoly [Designing a developing educational environment for the school]. M.: Izd-vo MGPPU, 2002. 272 p. [in Russian].
 15. Safonova V. V. Sotsiokulturnyy podhod k obucheniyu inostrannomu yazyku kak spetsialnosti [Socio-cultural approach to teaching a foreign language as a specialty]: diss. ... d-ra filol. nauk: spets. 13.00.02. M., 1992. 528 p. [in Russian].
 16. Tryfonova O. S. Teoretyko-metodychni zasady formuvannya movlennjevoji osobystosti ditej starshogho dosh-kiljnogho viku [Theoretical and methodical principles of formation of the speech personality of children of the senior pre-school age]: dys. ... d-ra ped. nauk: spets. 13.00.02. Odesa, 2013. 419 p. [in Ukrainian].
 17. Fedorenko L. P. Zakonomernosti usvoeniya rodnoy rechi [Patterns of learning native language]. M.: Prosveschenie, 1984. 160 p. [in Russian].
 18. Fedorenko L. P. Printsipy obucheniya russkomu yaziku [Principles of learning the Russian language]. M.: Prosveschenie, 1964. 255 p. [in Russian].
 19. Scherba L. V. Yazykovaya sistema i rechevaya deyatelnost [Language system and speech activity]. L., 1974. 428 p. [in Russian].